

Το διαχρονικά ζωηφόρο μήνυμα των Τριών Μεγάλων Πατέρων της Εκκλησίας (Παναγιώτης Τσαγκάρης, Θεολόγος, Πρόεδρος της Ένωσης Θεολόγων Νομού Λέσβου -Παράρτηματος της ΠΕΘ)

Categories : [ΘΕΟΛΟΓΙΑ](#)

Date : 28 Ιανουαρίου, 2011

Ομιλία που εκφωνήθηκε στο Δημοτικό θέατρο Μυτιλήνης, στα πλαίσια της εκδήλωσης που οργάνωσε η Περιφερειακή Δ/ση Εκπαίδευσης Βορείου Αιγαίου για την σχολική εορτή των Τριών Ιεραρχών, στις 30 Ιανουαρίου 2010.

«Τρισήλιον Φως τρεις άνηψεν ηλίους»(1), ήλιους ορθόδοξης θεολογίας, χριστιανικής φιλοσοφίας, οικουμενικής παιδαγωγίας, θυσιαστικής διακονίας, οιακόστροφης ποιμαντορίας, ανεπανάληπτης συγγραφικής και ποιητικής μεγαλουργίας, «Βασίλειον τον Μέγαν και τον Θεολόγον Γρηγόριον συν τω κλεινώ Ιωάννη τω την γλώτταν χρυσορρήμονι».(2)

Τα παραπάνω υπερθετικά κατηγορήματα που ευλαβικά αποδώσαμε στους Τρεις Πατέρες της Εκκλησίας είναι αλήθεια, ας το ομολογήσουμε, ότι θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως πομπώδη, μεγαλόσχημα και συντεχνιακά ενώ είναι βέβαιο ότι θα αξιολογηθούν ως ασήμαντα από πολλούς νεοέλληνες τους οποίους ακόμη και η εορτή των Τριών Ιεραρχών τους αφήνει ασυγκίνητους και κάποιους μάλιστα τους ενοχλεί. Γιατί; διότι «δεν μας συγκινούν» πια ούτε η σοφία, ούτε η αγιοσύνη, διότι δεν εκτιμούμε πια ούτε τους Έλληνες προγόνους μας ούτε τους Πατέρες της Εκκλησίας. Άλλες αντιλήψεις, άλλα πιστεύματα, άλλα ιδανικά τώρα βρήκαν θέση μέσα μας»(3).

Τα δυτικά ξυλοκέρατα των διαφόρων αθεϊστικών φιλοσοφικών ρευμάτων, ως πολιτιστικά υποπροϊόντα της Εσπερίας, εισήχθησαν από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στην καθ' ημάς εγγώρια πραγματικότητα προλειαίνοντας το έδαφος για τη συσσωμάτωση μας στην νέα παγκοσμιοποιημένη κοινωνία.

Στην πορεία αυτή της μεταμοντέρνας κοινωνίας μας, προς το «οικουμενικό χωριό», δεν αναγνωρίζουμε πλέον λόγο ύπαρξης στην αντικειμενική και απόλυτη Αλήθεια αλλά θεοποιούμε την υποκειμενικότητα και σχετικοποιούμε ακόμη και την πραγματικότητα.

Και ως εκ τούτου αμφισβητούμε τα παλαιά, αποδομούμε τα δοκιμασμένα και θεοποιούμε τα νέα.

Το ερώτημα που διαρκώς μας τριβελίζει το μυαλό, είναι πως θα πάμε μπροστά, πως θα προοδεύσουμε, σκεπτόμενοι όμως πάντα ωφελιμιστικά και χρησιμοθηρικά.

Η νοοτροπία αυτή διαποτίζει όλο το είναι της ζωής μας. Αγγίζει ακόμη την Παιδεία και γιατί όχι και την Εκκλησία.

Επενδύουμε έτσι, σε μια τεχνοκρατική και χρησιμοθηρική εκπαίδευση, η οποία αποθεώνει την ποσοτική πληροφόρηση και την εργαλειακή γνώση ως μοχλούς προσωπικής και κοινωνικής ανάπτυξης, αδιαφορεί όμως επικίνδυνα για την κριτική σκέψη, την πνευματική καλλιέργεια, την αλήθεια.

Από την άλλη, οι μετέχοντες του εκκλησιαστικού γεγονότος, με το να παρασυρόμαστε συχνά σε μια ακατάσχετη και ψευδώνυμη αγαπολογία, υποβαθμίζουμε την Αλήθεια και την Πίστη. Έτσι επέρχεται η λήθη της Αλήθειας και με αυτή τη νοοτροπία, δεν είναι καθόλου παράδοξο το γεγονός της λησμοσύνης του μεγέθους της προσφοράς των Τριών Ιεραρχών και της τιμής που οφείλουμε σ' εκείνους.

Επίσης, είναι αξιοπρόσεκτο και το επισημαίνουμε, ότι στην συντριπτική πλειοψηφία των λόγων που εκφωνούνται προς τιμή τους, ενώ υπάρχει πληθώρα αναφορών στο παιδαγωγικό και κοινωνικό μήνυμα τους, απουσιάζει το όνομα Εκείνου που είναι το

αίτιο της ύπαρξης τους. Εκείνου που κατά την πίστη τη χριστιανική είναι η όντως Αλήθεια. «Ἔστι δε ἡ αυτοαλήθεια ὁ Θεός ἡμῶν»(4) θα πει ὁ Μέγας Βασίλειος. Απουσιάζει τὸ ὑπέρ παν ὄνομα, τὸ ὄνομα τοῦ σαρκωμένου Λόγου τοῦ Θεοῦ, τοῦ Χριστοῦ.

Γιατί; Μήπως ἄραγε, ἐπειδὴ, στον κοσμοπολίτικο κόσμο μας τοῦ life style, τῆς ψηφιακῆς εικόνας, τῆς virtual reality πραγματικότητας, τῆς μοριακῆς βιολογίας, τῆς ναυοτεχνολογίας, τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ θεωρεῖται δεδομένο ἢ μήπως στερεότυπο, παράταιρο ἢ καὶ ἀπαγορευμένο;

Στο δημόσιο διάλογο που τον τελευταῖο καιρὸ διεξάγεται για τὴν ἀπομάκρυνση των θρησκευτικῶν (βλέπε Χριστιανικῶν) συμβόλων ἀπὸ τους δημόσιους χώρους, ἡ εἰρωνικὴ ἐκφραση «Κυκλοφορεῖ στα σχολεῖα επικίνδυνος τὶς οὐνόματι Χριστός»(5), που εἰπώθηκε για νὰ καταδείξει τὸ παράλογο τοῦ ζητήματος, μας προβληματίζει.

Επιτρέψτε μου λοιπὸν σήμερα ταπεινά νὰ θυμίσω στην ἀγάπη σας ὅτι ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἔλεγε χαρακτηριστικά, «Μνημονευτέον Θεοῦ μάλλον ἢ ἀναπνευστέον»(6). Συχνότερα νὰ θυμάσαι τὸ Θεό, παρά νὰ ἀναπνέεις.

Τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ βρισκόταν ἀνελλιπῶς στα χεῖλη των Τριῶν Ἀγίων. Κι ἀκόμη περισσότερο, βιώνοντας ὁ μέγας ἅγιος τῆς Καισαρείας, «Τὸ ζῆν ἡμῖν Χριστός» (Φιλιπ. 1, 21) (Για μας ὅλη ἡ ζωὴ εἶναι ὁ Χριστός), τονίζει ὅτι κατὰ συνέπεια οφείλουμε: «Και ὁ λόγος μας νὰ ἀναφέρεται στο Χριστό, καὶ ἡ σκέψη μας καὶ κάθε πράξη μας νὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὶς ἐντολές Του καὶ ἡ ψυχὴ μας νὰ μορφωθεῖ σύμφωνα με τὴν προσωπικότητα τοῦ Χριστοῦ»(7).

Αὐτὸ ἦταν τὸ πνεῦμα των Τριῶν Πατέρων οἱ οἱποῖοι δεν φιλοσοφούσαν, ἀλλὰ θεολογούσαν. Οἱ οἱποῖοι ἐπίστευαν, ἐβίωναν, ἐλάτρευαν, ἐκήρυτταν ἐσταυρωμένο καὶ ἀναστημένο Χριστό. Καὶ οἱ οἱποῖοι ὡς Χριστοφόροι καὶ Χριστοκήρυκες ἀναμόρφωσαν τὴν Οἰκουμένη.

Ακράδαντη πίστη τους ήταν πως δεν σώζει, ούτε λυτρώνει, ο επικριτικός, τυπολατρικός, φαρισαϊκός, πολιτικός, τεχνοκρατικός και φιλοσοφικός λόγος, αλλά ο Υιός και Λόγος του Θεού.

Οι διάφοροι λόγοι τρέφουν και τέρπουν τον εγωισμό, την ιδέα της παντοκρατορίας του ανθρώπου, καλλιεργούν το σφετερισμό ιδιωμάτων ετέρου και υποδαυλίζουν την ελκυστική ιδέα της αντιποίησης αρχής δηλαδή της όντως αρχής της Ζωής, της Αλήθειας και του Φωτός, του Χριστού.

Ο Γρηγόριος ο Νανζιανζηνός λέει χαρακτηριστικά: «Την ανθρώπινη σοφία, τους ανθρώπινους λόγους τους εγκατέλειψα, γιατί ακολούθησα το λόγο του μεγάλου Θεού, που υπερκαλύπτει κάθε ευμετάβλητο, πολύπλοκο λόγο του ανθρώπινου νου»(8).

Σήμερα ζούμε στην εποχή της βασιλείας του λόγου, αλλά παραθεωρούμε τον Υιό και Λόγο του Θεού. Μήπως εκλείπει η πίστη και γι' αυτό απουσιάζει και η ομολογία;

Οι Τρεις όμως, σήμερα τιμώμενοι Άγιοι, ως αυθεντικοί «βλαστοί Ευαγγελίου»(9), «διατήρησαν το θεμέλιο της πίστεως στο Χριστό ασάλευτο»(10), διότι γράφει ο ιερός Χρυσόστομος «όποιος ξεφύγει από την πίστη, δεν στέκεται πουθενά αλλά κολυμπάει εδώ και εκεί έως ότου καταποντισθεί τελείως»(11). Αντίθετα, συνεχίζει ο ίδιος Πατέρας, «τα μέγιστα δια της πίστεως και ου δια λογισμών κατορθούνται»(12). Και ακόμη περισσότερο συνεχίζει: «Η πίστη αποδεικνύει τη γνησιότητα των πράξεών μας και από την ειλικρινή πίστη γεννιέται η αγάπη, γιατί εκείνος που πιστεύει αληθινά στο Θεό, δεν ανέχεται ποτέ να εγκαταλείψει την αγάπη»(13).

Αλλά και η άσκηση της αγάπης οφείλει να συμβαδίζει με την ομολογία του ονόματος του Χριστού, ο οποίος είπε: «χωρίς εμού ου δύνασθε ποιείν ουδέν»(Ιωαν. 15, 5).

Αν δεν υπάρξει σύζευξη ορθοδοξίας και ορθοπραξίας, ο λόγος της ζωής γίνεται

φιλοσοφικός και ειδωλοποιείται. Όταν λοιπόν, αλλοιώνεται η πίστη αλλοιώνεται και η ζωή. Αυτή είναι η αλήθεια.

Οι έμπειροι και πνευματοφόροι Πατέρες «έδιναν πάντα προτεραιότητα στην αλήθεια, προκειμένου να διασώσουν την καθολικότητα του νοήματος της ζωής»(14). «Το μεγαλύτερο κακό που μπορεί να πάθει κανείς είναι να χάσει την αλήθεια»(15) τονίζει εμφαντικά ο Βασίλειος.

Ο συνδυασμός λοιπόν, «Πίστις δι' αγάπης ενεργουμένη» (Γαλ. 5, 6), όπως είπε ο Απόστολος Παύλος, οδηγεί στην επίτευξη του πρωτεύοντος στόχου, στην αγιότητα, στην σωτηρία.

Είναι ξεκάθαρη η προτροπή του Χρυσοστόμου προς πάντας και ιδιαίτερα προς τα υιάτα: «Η παιδεία μετάληψις αγιότητος εστί»(16). Αυτή είναι και η πρόταση παιδείας(με την ευρύτερη έννοια της λέξης και όχι μόνο της εκπαίδευσης) των Τριών Ιεραρχών, καθώς οι ίδιοι δεν ήταν εκπαιδευτικοί αλλά παιδαγωγοί εις Χριστόν.

«Κατ' αυτούς η παιδεία του κόσμου θεωρείται αντικειμενικώς μόνο μέσα από την παιδεία του Κυρίου»(17).

Οραματίζονται την παιδεία ως τη διαδικασία που θα οδηγήσει τον άνθρωπο να «απελευθερωθεί, όπως εύστοχα παρατηρεί ο καθηγητής κ. Κωνσταντίνος Κορναράκης, από την ψευδαίσθηση ότι η φύση του δικαιώνεται διαμέσου των γνώσεων του και να οικειωθεί την αυθεντικότητα της υπάρξεως που δεν ορίζεται από το εκάστοτε σύστημα γνώσεων αλλά από τη δυνατότητα αυτογνωσίας και τέλος την κατάκτηση της αληθινής «θεογνωσίας»(18).

Αλλά και με την στενότερη έννοια της εκπαίδευσης αν προσεγγίσουμε το έργο τους θα ωφεληθούμε, διότι θα διδαχθούμε από τη Χρυσοστομική γραφίδα και πάλι, ότι: «Ο άριστος όρος και σκοπός της διδασκαλίας είναι αυτός, το να οδηγούν οι δάσκαλοι τους μαθητές, με όσα πράττουν και με όσα λένε, στον ευτυχισμένο βίο που όρισε ο Χριστός»(19).

Είναι βέβαια τέτοια η έκταση του παιδαγωγικού χαρακτήρα του έργου των Τριών Ιεραρχών και τόσο πολυμερής η όλη διδακτική και παιδαγωγική μεθοδολογία τους, που ίσως θα έπρεπε να μελετηθεί η πρόταση, να συμπεριληφθεί ως μάθημα στα παιδαγωγικά τμήματα των πανεπιστημίων μας.

Οι πνευματικές τους παρακαταθήκες λοιπόν, είναι πολυτιμότεα κεφάλαια διότι υπενθυμίζουν σε όλους, ότι η αυτονόμηση του ανθρώπου από το Θεό, η πνευματική λοξοδρόμηση, είναι η γενεσιουργός αιτία της προσωπικής αλλά και της κάθε πολυεπίπεδης κρίσης που βιώνουμε διαχρονικά ως κοινωνία.

Ο καθένας μας λοιπόν, προσωπικά και η κοινωνία μας συνολικά μπορεί να βρει την απάντηση στις προκλήσεις του παρόντος και του μέλλοντος, μέσα από τα σπλάγχνα της Ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης μας. Μέσα από την πρόταση της οικουμενικότητας, της καθολικότητας και της αλήθειας του μηνύματος των Πατέρων της Εκκλησίας. Αυτή «η Ορθόδοξη χριστιανική παράδοση μας αποτελεί το παρελθόν που ταυτίζεται με την ζωή, το βαθύτερο είναι μας και την προοπτική μας. Το Ορθόδοξο παρελθόν μας αποτελεί το δικό μας μέλλον και την ελπίδα του κόσμου»(20).

Μια παράδοση που ζει την Πεντηκοστή ως ένα συνεχές παρόν στο διάβα των αιώνων, που σαρκώνεται στις μέρες μας, στα ιερά ασκητήρια του αγιασμένου Άθωνα, στα ταπεινά κελλάκια των οσίων Γερόντων του αιώνα μας και στις άσημες καμαρούλες-Ησυχαστήρια των πολυκατοικιών της πολύβουης Αθήνας.

Μια παράδοση που λειτουργείται, στα (20) είκοσι μοναστήρια που ίδρυσε στις μέρες μας, στην έρημο της Αμερικής, ο φορτωμένος με την Αγιορείτικη πνευματική κληρονομιά, Γέροντας Εφραίμ ο Φιλοθείτης(21), καθώς και σ' όλες τις Εκκλησίες και τα μοναστήρια της Ορθοδοξίας.

Μια παράδοση που ομολογείται διακονικά «εν τω συνδέσμω της ειρήνης» (Εφ. 4, 3) και της αγάπης του Χριστού στην Αφρική και τις λοιπές χώρες της Ιεραποστολής και

μαρτυρείται θυσιαστικά σε διάφορες χώρες, όπως στη σημερινή Ρωσία του σύγχρονου δεκαεννιάχρονου νεομάρτυρα Ευγένιου Ροντιόνωφ ο οποίος την ζωή του πρόσφερε «θυσία τω Θεώ» (Ψαλ. 50, 17) αρνούμενος την πολλοστή (16 φορές) προτροπή του Τσετσένου δημίου του να αφαιρέσει από το λαιμό του το βαφτιστικό σταυρουδάκι που φορούσε, για να σώσει τη ζωή του(22).

Μια παράδοση που ζωοποιεί αυθεντικά στο παρόν, το μήνυμα που οι Τρεις αδάμαστες ψυχές της πίστης, οι σημερινοί εορταζόμενοι Πατέρες μας καταθέτουν. Μας οδηγούν σ' Αυτόν «ον ηγάπησεν η ψυχή τους» (Άσμα Ασμάτων Κεφ. 1, 7). Σ' Αυτόν τον τόσο γνωστό και τόσο άγνωστο, την Πηγή της Ζωής, τον Ζωοδότη Χριστό. Σ' Αυτόν τα λόγια του οποίου μας υπενθυμίζει ο Χρυσορρήμων Ιωάννης: «Εγώ είμαι πατέρας σου, εγώ αδελφός σου, εγώ νυμφίος της ψυχής σου, εγώ το σπίτι που μπορείς να καταφύγεις, εγώ η τροφή σου, εγώ το ένδυμα σου, εγώ η ρίζα σου, εγώ το στήριγμα σου, εγώ είμαι κάθε τι πού επιθυμείς· κοντά μου δεν θάχεις ανάγκη από τίποτε» (23).

Για να μην έχουμε λοιπόν, από τίποτα ανάγκη, για να είμαστε αληθινά ελεύθεροι, εμείς και τα παιδιά μας και για να μην λυπούμε το Πνεύμα του Θεού με την απρόσεκτη βιοτή μας, εύχεσθε Σεβασμιώτατε, να μας φωτίζει ο Θεός όλους μας, καθώς και τον ομιλούντα, για να αποκτήσουμε την ίδια σχέση ζωής που είχαν και οι Τρεις αιλαμπίες Πατέρες, με την Πηγή της Ζωής, έτσι ώστε να ελπίζουμε στο έλεος Του για να αξιωθούμε της σωτηρίας.

Άλλωστε δεν υπάρχει άλλος δρόμος, δεν υπάρχει άλλη επιλογή, από το διαχρονικά ζωηφόρο μήνυμα των Τριών Μεγάλων Αγίων Πατέρων της Εκκλησίας. Ένα μήνυμα το οποίο δεν είναι διαφορετικό από το μήνυμα των Προφητών, των Αποστόλων, των Οσίων, των Μαρτύρων, των Πατέρων της Εκκλησίας. Είναι το μήνυμα της πίστης και της αγάπης στο πρόσωπο της μοναδικής Αλήθειας, του Ιησού Χριστού και σ' όσα Εκείνος μας παρέδωσε.

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας.

Υποσημειώσεις:

1. Ακροστιχίδα κανόνα σε ήχο β´ που συνέθεσε προς τιμήν των Αγίων, ο Ιωάννης Μαυρόπουλος Μητροπολίτης Ευχαΐτων. Βλ. ΘΗΕ λήμμα «Τρείς Ιεράρχαι», σελ. 841.

2. Από το Απολυτίκιον των Τριών Ιεραρχών.

3. (†)Διονυσίου Ψαριανού, Μητροπολίτου Σερβίων και Κοζάνης (1983), Στους Τρεις Ιεράρχες. Βλ. Κωνσταντίνου Χολέβα (2008), Ελληνορθόδοξη Πορεία-Ανθολόγιο Κειμένων, Δομή, Αθήνα, σ. 59.

4. Βασιλείου του Μεγάλου, Επιστ. 233, Αμφιλοχίω Επισκόπω ερωτήσαντι, 2, ΕΠΕ 1, 148 - ΒΕΠ 55, 282 - ΜG 32, 865, 868, Βλ. Βασιλείου Χαρώνη(2002), Παιδαγωγική Ανθρωπολογία Μεγάλου Βασιλείου, τόμος Α´, Το Βυζάντιον, Αθήνα 2002, σ. 324.

5. Μάκη Δεληπέτρου, Επικίνδυνος τις, ονόματι Ιησούς, κυκλοφορεί στα σχολεία!. Βλ. εφημερίδα «Απογευματινή», 5-11-09. Επίσης βλ. http://www.zoiforos.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=2198&Itemid=172.

6. Γρηγορίου του Θεολόγου Λόγοι, Θεολογικός πρώτος - Προς Ευνομιανούς προδιάλεξις. Βλ. <http://www.imka.gr/book/theologikos-protos-pros-eunomianous-prodialexis>

7. Βασιλείου του Μεγάλου, Επιστ. 159, Ευπατερίω και τη θυγατρί αυτού, 1, ΕΠΕ 3, 506 - ΒΕΠ 55, 182 - ΜG 32, 620, Βλ. Βασιλείου Χαρώνη(2002), Παιδαγωγική Ανθρωπολογία Μεγάλου Βασιλείου, τόμος Γ´, Το Βυζάντιον, Αθήνα 2002, σ. 615.

8. Φ.(2010), Άρθρο, Το μυστικό τους, περιοδικό Προς την Νίκη, τεύχος 719, σ.8.

9. Από το Απολυτίκιον των Αγίων Πάντων.

10. Μεγάλου Βασιλείου, Εις Γόρδιον τον μάρτυρα. Βλ. και περιοδικό Η Δράσις μας, 1997, τεύχος 344, σ. 12.

11. Εις Α΄ Τιμ., ομιλ. Ε΄, 2, ΕΠΕ 23, 204 ΜG 62, 528. Βλ. Βασιλείου Δ. Χαρώνη & Ουρανίας Α. Λαναρά(1995), Παιδαγωγική Ανθρωπολογία Ιω. Χρυσοστόμου, τόμος Γ΄, Το Βυζάντιον, Αθήνα, σ. 727.

12.Εις Εβρ., ομιλ. ΚΒ΄, 1, ΕΠΕ 25, 116 ΜG 63, 154. Βλ. Βασιλείου Δ. Χαρώνη, Παιδαγωγική Ανθρωπολογία Ιω. Χρυσοστόμου, ό.π. σ. 687.

13.Εις Α΄ Τιμ., ομιλ. Β΄, 1, ΕΠΕ 23, 142 ΜG 62, 509. Βλ. Βασιλείου Δ. Χαρώνη, Παιδαγωγική Ανθρωπολογία Ιω. Χρυσοστόμου, ό.π. σ. 615.

14.Α.Μ.(2005), Άρθρο, Θεολογικοί προβληματισμοί και θεολογική τεκμηρίωση της ορθόδοξης συμμετοχής στον οικουμενικό διάλογο σήμερα, περιοδικό Επίγνωση, τεύχος 92, σ. 12. Βλ. <http://www.zephyr.gr/STJOHN/epi92.htm>

15.Επιστ. 204, Τοις Νεοκαισαρεύσι, 3, ΕΠΕ 3, 164 - ΒΕΠ 55, 235 -ΜG32, 748. Βλ. Βασιλείου Χαρώνη(2002), Παιδαγωγική Ανθρωπολογία Μεγάλου Βασιλείου, τόμος Α΄, Το Βυζάντιον, Αθήνα 2002, σ. 325.

16. Εις Εβρ., ομιλ. ΚΘ΄, 3, ΕΠΕ 25, 282 ΜG 63, 205. Βλ. Βασιλείου Δ. Χαρώνη, Παιδαγωγική Ανθρωπολογία Ιω. Χρυσοστόμου, ό.π. σ. 600.

17.Κωνσταντίνος Κορναράκης(1999), Παιδεία Κυρίου - Ο οντολογικός χαρακτήρας και η διαλεκτική φύση του παιδαγωγικού έργου κατά τους Τρεις Ιεράρχες, Ανάτυπον εκ της Επιστημονικής Επετηρίδος της Θεολογικής Σχολής Αθηνών, Τιμητικόν αφιέρωμα εις Αθανάσιον Π. Χαστούπην, τόμος ΛΔ΄, σ. 416.

18.Κωνσταντίνος Κορναράκης, Παιδεία Κυρίου, ό.π. σ. 416.

19.Περί Ιερωσύνης, λόγος Δ΄, 8, ΕΠΕ 28, 234 - ΜG 48, 671. Βλ. Βασιλείου Δ. Χαρώνη, Παιδαγωγική Ανθρωπολογία Ιω. Χρυσοστόμου, ό.π. σ. 601.

20.Νκολάος Χατζηνικολάου, Μητροπολίτης Μεσογαίας & Λαυρεωτικής(2000), Άρθρο, Αποκρυπτογράφηση του εκκλησιαστικού γονιδιώματος, περιοδικό Πειραϊκή Εκκλησία, Αρ. Φύλλου 108(205), σ. 17.

21.Μελέτιος Βαρδαχάνης, Αρχιμανδρίτης, Θάυμα στην Αμερική του πατρός Εφραίμ. Βλ. http://www.zoiforos.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=1554&Itemid=195

22.Για το Μαρτύριο του Ευγένιου Ροντιόνωφ βλ. http://www.zoiforos.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=880&Itemid=29

23.Εις Ματθ., ομιλ. ΟΣΤ΄, 5, ΕΠΕ, 12, 34 - ΜG 58, 700. Βλ. Βασιλείου Χαρώνη(2002), Παιδαγωγική Ανθρωπολογία Μεγάλου Βασιλείου, τόμος Α΄, Το Βυζάντιον, Αθήνα 2002, σ. 256.

Η ΑΛΛΗ ΟΨΙΣ

Ψηλαφώντας την των πραγμάτων αλήθεια...

<https://alopsis.gr>

(Πηγή: *zoiforos.gr*)